

УДК 378.142
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.81.39>

Н. М. Куліш

старший викладач
кафедри медицини катастроф та військової медицини
Вищого державного навчального закладу України
«Буковинський державний медичний університет»

Г. І. Влад

кандидат фізико-математичних наук,
асистент кафедри біологічної фізики та медичної інформатики
Вищого державного навчального закладу України
«Буковинський державний медичний університет»

Н. Б. Решетілова

кандидат медичних наук, доцент
доцент кафедри анатомії людини імені М. Г. Туркевича
Вищого державного навчального закладу України
«Буковинський державний медичний університет»

Р. В. Слухенська

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини
Вищого державного навчального закладу України
«Буковинський державний медичний університет»

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМИ ВИМУШЕНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У МЕДИЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Сфера освіти є стратегічно значущою для будь-якої держави, тому необхідність організації освітнього процесу на високому якісному рівні визначає розвиток країни у всіх напрямках. Говорячи про медичну освіту, безумовно, очевидним є взаємозв'язок з іншою найважливішою сферою – охороною здоров'я та підготовкою стратегічно важливих кадрів. Питання застосування дистанційної форми навчання у медичних навчальних закладах є досить дискусійним. З одного боку, перевагами дистанційної освіти є можливість навчання одразу більшої чисельності студентів, полегшення навчального процесу, у разі навчання інвалідів, технологічність – навчання з використанням сучасних програмних та технічних засобів робить електронну освіту більш ефективною, а також, як правило, дистанційне навчання дешевше звичайного навчання, насамперед, за рахунок зниження витрат на переїзди, проживання у другому місті, зниження витрат на організацію самих курсів. Мета статті: проаналізувати проблемні питання організації навчального процесу в медичних навчальних закладах в умовах дистанційного навчання та ситуації війни в країні. Розглянуто низку характерних рис дистанційного навчання у порівнянні з традиційним. У цьому випадку основну відповідальність контролю навчання несе здобувач освіти, і результативність навчання залежить від самомотивації та самодисципліни, вміння раціонально планувати навчальну зайнятість та самопідготовку, відзначати прогрес у процесі навчання. Запропоновано ряд можливих заходів застосування форми дистанційного навчання під час воєнного стану в країні: найперше в онлайн-режимі мають бути проведені усі теоретичні курси та теоретичні частини практичних курсів. Студенти самостійно опрацьовують теоретичний матеріал, про ступінь засвоєння якого має свідчити тестування кінцевого рівня знань у режимі он-лайн. Зазначено, що прогрес кожного студента в даному курсі можна відслідкувати адміністратору курсу, який є відповідальним викладачем. Певний період практичні заняття дистанційно можна проводити якщо операційні, наприклад, оснащені відео камерами й можливо проводити груповий стрім. Окрім того, студенти, які навчаються на 4-х і вище курсах клінічних спеціальностей мажуть звертатись до лікарень у своїх регіонах, якщо лікарні потребують додаткових кадрів, для надання невідкладної допомоги.

Ключові слова: дистанційне навчання, студенти-медики, надзвичайна ситуація, практичні заняття, теоретичні заняття, війна.

Постановка проблеми. Певні позаосвітні причини (пандемія, війна), інформатизація суспільства та запровадження інноваційних підходів у процесі навчання створили умови для проведення навчальних курсів із використанням дистанційних форм навчання. Сфера освіти є стратегічно значущою для будь-якої держави, тому необхідність організації освітнього процесу на високому якісному рівні визначає розвиток країни у всіх напрямках. Говорячи про медичну освіту, безумовно, очевидним є взаємозв'язок з іншою найважливішою сферою – охороною здоров'я та підготовкою стратегічно важливих кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття активно досліджуються методичні основи дистанційного навчання та розглядаються перспективи дистанційної освіти як провідної. Суміжні теми, такі як способи підвищення ефективності освітнього продукту з використанням інформаційних технологій проаналізовані І. Анісімовим, В. Артеменком, В. Биковим, С. Буртовим та ін. Проте попри значну добірку досліджень, в Україні досі не функціонує єдина система дистанційної освіти, а сучасна дистанційна підготовка в галузі медицини загалом не практикувалась у загальнонаціональних масштабах.

Мета статті: проаналізувати проблемні питання організації навчального процесу в медичних навчальних закладах в умовах дистанційного навчання та ситуації війни в країні.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання – взаємодія викладача та студентів на відстані, що відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання) та реалізується специфічними засобами (інтернет-технологіями або іншими засобами, що передбачають інтерактивність) [1]. Дистанційний формат навчання має низку характерних рис у порівнянні з традиційним. У цьому випадку основну відповідальність контролю навчання несе здобувач освіти, і результативність навчання залежить від самомотивації та самодисципліни, вміння раціонально планувати навчальну зайнятість та самопідготовку, відзначати прогрес у процесі навчання. Водночас невід'ємною перевагою дистанційного навчання є широка можливість поєднання з графіком повсякденного життя. Значною мірою знижуються рівень втоми, тимчасові та фінансові витрати, пов'язані з пересуванням до місця проведення навчальних занять [2; 3].

Питання застосування такої форми навчання у медичних навчальних закладах залишається дискусійним. З одного боку, перевагами дистанційної освіти є можливість навчання одразу більшої чисельності студентів, полегшення навчального процесу, у разі навчання інвалідів, технологічність – навчання з використанням сучасних програмних та технічних засобів робить електронну

освіту більш ефективною, а також, як правило, дистанційне навчання дешевше звичайного навчання, насамперед, за рахунок зниження витрат на переїзди, проживання у другому місті, зниження витрат на організацію самих курсів.

Противники застосування дистанційної освіти в медицині вважають, що освоєння практичних навичок, які є головною складовою під час навчання майбутніх медичних працівників, таким шляхом неможливе. Однак, на наш погляд, застосування такої форми навчання у медичних навчальних закладах не тільки можливе, а необхідне. Звичайно, навчання лікаря практичним навичкам вимагає традиційного очного контакту, але вся теоретична підготовка та вправи у прийнятті рішень можуть відбуватися у дистанційній формі. Щоб правильно розподілити час навчання на дистанційну і традиційну «фази», необхідна ретельна переробка навчального плану. Так, наприклад, у багатьох медичних університетах світу давно існують дві форми навчання – очна та заочна. У разі заочної форми навчання, яке можливе лише на фармацевтичному факультеті, існує реальна можливість успішного застосування технологій дистанційної освіти.

Також дистанційне навчання є ідеальною та найбільш оптимальною формою післядипломного навчання та підвищення кваліфікації, оскільки це допомагає вирішити низку проблем, що виникають у вже дипломованого спеціаліста, наприклад, через різні робочі зміни та розклад чергувань у лікарів, різних підходів до роботи та навчання, перекваліфікація тощо.

Водночас існує можливість застосування дистанційних освітніх технологій у студентів, які навчаються на очних відділеннях, наприклад, під час освоєння загальних теоретичних курсів, особливо, коли країна перебуває в стані надзвичайної ситуації. Нині Україна проживає надзвичайно складний період, пов'язаний із повномасштабною війною Росії проти України. Постійні сирени, ймовірність бомбардувань та авіанальотів роблять неможливим організацію повноцінного навчання навіть у тих регіонах країни, в яких не відбуваються активні воєнні дії. Тому керівництво вищих навчальних закладів, які мають профільне спрямування й неодмінні практичні складові освітнього процесу, стоїть перед нелегким завданням віднаходження шляхів адаптації навчання до ситуації, що склалася. Звичайно, слід зазначити, що медична освіта має свої особливості, пов'язані з стосунками викладач-студент, лікар-пацієнт, лабораторною, операційною практикою. Але навіть у таких випадках дистанційне навчання демонструє свою гнучкість. Можливі такі види дистанційного навчання: без присутності викладача у разі освоєння теоретичного курсу з частковою присутністю викладача при проведенні практичних та лабораторних занять.

Отже, за наявності мінімальних людських та технічних ресурсів з'являється можливість організації дистанційних курсів паралельно із традиційними методами навчання. Основою для впровадження даних технологій можуть стати пробні курси, організовані на базі окремих кафедр самого навчального закладу, так і на клінічних кафедрах на базі лікувально-профілактичних установ. При цьому, система дистанційного навчання та підвищення кваліфікації медичних фахівців має складатися з таких складових: проведення дистанційних лекцій, проведення семінарів із поглибленим вивченням раніше прочитаного лекційного матеріалу; практичні заняття з тих чи інших методів діагностики, лікування та хірургічних операцій, а також індивідуальні телемедичні консультації [4]. Проте нині гострим залишається питання дефіциту педагогів, які б розробляли і впровадити дистанційні курси.

Неважко уявити, що для цього потрібна спеціальна підготовка не лише з технічних питань, а й за методичними: наприклад, розробник курсу має правильно визначити послідовність та співвідношення дистанційної частини навчання та традиційної. Зрозуміло, колективами медичних вузів вживаються заходи для того, щоб подолати труднощі, що виникають. Однак нині в Україні про такі заходи не йде мова, оскільки часу на підготовку відповідних кадрів та методичних напрацювань не було.

Необхідно також відзначити розвиток та вдосконалення навичок роботи з цифровими, мультимедійними технологіями як студентів, так і викладачів вузу: розробка та використання навчальних матеріалів – слайдів лекційних презентацій з тригер віджет інтеграцією, графічних схем, таблиць, текстових документів, анімаційних блоків, відеофільмів [5]. Разом з цим, дистанційна форма навчання потребує від майбутнього лікаря високого рівня професійної та пізнавальної мотивації, самоконтролю та самодисципліни. Форми організації навчального процесу, необхідність набуття нових навичок та компетенцій сприяють активізації пізнавальної діяльності та позитивно впливають на динаміку навчального процесу [6].

За необхідності дистанційного навчання під час воєнного стану в країні, найперше в онлайн-режимі мають бути проведені усі теоретичні курси та теоретичні частини практичних курсів. Студенти самостійно опрацьовують теоретичний матеріал, про ступінь засвоєння якого має свідчити тестування кінцевого рівня знань у режимі он-лайн. Прогрес кожного студента можна буде відслідкувати адміністратору курсу, яким є відповідальний викладач-тьютор. Певний період практичні заняття дистанційно можна проводити якщо операційні, наприклад, оснащені відео камерами й можливо проводити груповий стрім або принаймні мати доступ до записів відео з коментарями викладача-практика.

Окрім того, студенти, які навчаються на 4-х і вище курсах клінічних спеціальностей можуть звертатись до лікарень у своїх регіонах, якщо лікарні потребують додаткових кадрів, для надання невідкладної допомоги та спостереження, піклування про хворих, здійснення перев'язок тощо. Останнє можливе за умов складної ситуації, перенасичення лікарень пораненими з територій активних воєнних дій, коли медичним закладам будуть необхідні «додаткові руки» та допомога студентів-медиків у якості молодшого медичного персоналу.

Висновки. Дистанційне навчання здатне забезпечити досить високий рівень освоєння навчальних дисциплін. Основним завданням медичного вишу є адміністрування всіх етапів дистанційного освітнього процесу. При цьому, значущим фактором, як і за будь-якої форми організації освітнього процесу, залишається необхідність високого рівня самомотивації студента. Встановлено, що при дистанційному форматі навчання навчальний матеріал засвоюється у більшому обсязі за рахунок можливості багаторазового обігу та повторного вивчення інформації. Проте необхідний своєчасний і чіткий тотальний контроль процесу освоєння матеріалу з боку викладача.

Список використаної літератури:

1. Марухно В. М. Дистанционное образование в медицине. *Международный журнал экспериментального образования*. 2012. № 4-2. С. 154-156.
2. Григоришин П. М. Дистанційні технології навчання: досягнення, проблеми та перспективи розвитку. *Вісник проблем біології і медицини*. 2013. Вип. 2 (100). С. 68–72. Режим доступу : https://elibrary.ru/elibrary_20413099.pdf.
3. Дашук А. М. Дистанційна форма навчання на післядипломному етапі підготовки лікарів: реалії та перспективи. *Досягнення і перспективи впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України* : матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, присвяченої 160-річчю з дня народження І. Я. Горбачевського (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку), Тернопіль. 15–16 травня 2014 р. Тернопіль : ТДМУ. 2014. Т. 2. С. 423–425.
4. Кравченко О. І. Управління розвитком дистанційного навчання у педагогічному університеті : дис. ... кандидата педагогічних наук: 13.00.06. Луганськ : Луганський національний університет імені Т. Шевченка, 2012. 254 с.
5. Куц О. Г., Омеляничук В. М., Бессараб Г. І., Жернова Н. П., Степанова Н. В., Тихоновська М. А., Морозова О. В., Сухомлінова І. Є. Дистанційне

навчання в системі медичної освіти (перший досвід кафедри нормальної фізіології ЗДМУ). Медична освіта. 2017. № 4. С. 88.

6. Васюк О. Теоретико-методичні аспекти організації дистанційної освіти. Вісник Книжкової палати України. 2011. № 2. С. 30–32.

Kulish N., Vlad G., Reshetilova N., Slukhenska R. Specificity of application of distance learning in medical higher educational institutions

The field of education is strategically important for any state, so the need to organize the educational process at a high quality level determines the development of the country in all directions. Speaking of medical education, of course, the relationship with another important area is obvious - health care and training of strategically important personnel. The issue of using distance learning in medical schools is quite controversial. On the one hand, the advantages of distance education are the ability to teach more students at once, facilitate the learning process in the case of learning for the disabled, technology - learning using modern software and hardware makes e-learning more effective, and usually distance learning is cheaper than usual training, primarily by reducing the cost of moving, living in another city, reducing the cost of organizing the courses themselves. The purpose of the article: to analyze the problematic issues of the organization of the educational process in medical schools in terms of distance learning and the situation of war in the country. A number of characteristic features of distance learning in comparison with the traditional one are considered. In this case, the main responsibility for learning control lies with the learner, and the effectiveness of training depends on self-motivation and self-discipline, the ability to rationally plan employment and self-training, to note progress in the learning process. A number of possible measures for the use of distance learning during martial law in the country have been proposed: first of all, all theoretical courses and theoretical parts of practical courses should be conducted online. Students independently develop theoretical material, the degree of mastery of which should be evidenced by testing the final level of knowledge online. It is noted that the progress of each student in this course can be tracked by the course administrator, who is the responsible teacher. For some time, practical classes can be conducted remotely if operating rooms, for example, are equipped with video cameras and it is possible to conduct a group stream. In addition, students in grades 4 and above of clinical specialties may apply to hospitals in their regions if hospitals need additional staff to provide emergency care.

Key words: distance learning, medical students, emergency situation, practical classes, theoretical classes, war.